

Yakifjan KADIROVA,
TerDU Jahon tarixi kafedrası mustaqil tadqiqotchisi, PhD
E-mail: Kadirovayakidjan@gmail.com

PhD I.Qarshiyev taqrizi asosida

REFORMS, RESULTS, AND PROBLEMS IN THE EDUCATION SYSTEM OF SOUTHERN REGIONS (EXEMPLIFIED BY SURKHONDARYO AND QASHQADARYO REGIONS, 1991–2023)

Annotation

This article analyzes the reforms implemented in the education system of the southern regions of the Republic of Uzbekistan, specifically Surkhondaryo and Qashqadaryo regions, during the years of independence (1991–2023), their results, and existing problems. The article examines state policy in education, infrastructure development, modernization of higher and secondary specialized education, as well as factors affecting the quality and coverage of education. Regional characteristics, positive outcomes, and ongoing challenges are scientifically analyzed using the example of Surkhondaryo and Qashqadaryo regions. The research relies on statistical data, official documents, and scientific literature.

Key words: Education reforms, Surkhondaryo, Qashqadaryo, higher education, education quality, infrastructure, personnel training, digitalization.

РЕФОРМЫ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ ЮЖНЫХ ОБЛАСТЕЙ, ИХ РЕЗУЛЬТАТЫ И ПРОБЛЕМЫ (НА ПРИМЕРЕ СУРХАНДАРЬИНСКОЙ И КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТЕЙ, 1991–2023 ГОДЫ)

Аннотация

В данной статье анализируются реформы, проведённые в системе образования южных областей Узбекистана, в частности, в Сурхандарьинской и Кашкадарьинской областях, в период независимости страны (1991–2023 гг.), их результаты и существующие проблемы. Рассматриваются государственная политика в сфере образования, развитие инфраструктуры, модернизация высшего и среднего специального образования, а также факторы, влияющие на качество и охват образования. На примере Сурхандарьинской и Кашкадарьинской областей научно анализируются региональные особенности, положительные результаты и продолжающиеся проблемы. Исследование основано на статистических данных, официальных документах и научной литературе.

Ключевые слова: Реформы образования, Сурхандарья, Кашкадарья, высшее образование, качество образования, инфраструктура, подготовка кадров, цифровизация.

JANUBIY VILOYATLARNING TA'LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR, NATIJALAR, MUAMMOLAR (SURXONDARYO VA QASHQADARYO VILOYATLARI MISOLIDA, 1991–2023 YILLAR)

Annotatsiya

Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasining mustaqillik yillarida (1991–2023) janubiy viloyatlari, xususan, Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlaridagi ta'lim tizimida amalga oshirilgan islohotlarni, ularning natijalarini va mavjud muammolarni tahlil qiladi. Maqolada ta'lim sohasidagi davlat siyosati, infratuzilmaning rivojlanishi, oliy va o'rta maxsus ta'limning modernizatsiyasi, shuningdek, ta'lim sifati va qamrov darajasiga ta'sir etuvchi omillar ko'rib chiqiladi. Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari misolida hududiy xususiyatlar, ijobiy natijalar va davom etayotgan muammolar ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda statistik ma'lumotlar, rasmiy hujjatlar va ilmiy adabiyotlarga tayanilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim islohotlari, Surxondaryo, Qashqadaryo, oliy ta'lim, ta'lim sifati, infratuzilma, kadrlar tayyorlash, raqamlashtirish.

Kirish. O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi (1991-yil) mamlakatning barcha sohalari, jumladan, ta'lim tizimida tub islohotlar olib borish uchun yangi imkoniyatlar ochdi. Ta'lim tizimi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi.

Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari O'zbekistonning janubiy hududlari sifatida o'ziga xos iqtisodiy, ijtimoiy va geografik xususiyatlarga ega bo'lib, ta'lim sohasidagi islohotlarning hududiy kontekstda qanday amalga oshirilganligini tahlil qilish muhimdir. Ushbu maqola 1991–2023 yillar davomida ushbu viloyatlardagi ta'lim tizimida ro'y bergan

o'zgarishlarni, erishilgan yutuqlarni va mavjud muammolarni ko'rib chiqadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Maqola quyidagi maqsadlarni ko'zlaydi:

Mustaqillik yillarida Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida ta'lim sohasida amalga oshirilgan islohotlarni tahlil qilish.

Ushbu islohotlarning natijalarini baholash.

Ta'lim tizimida mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida statistik tahlil, qiyosiy tahlil, hujjatlar tahlili va ilmiy adabiyotlarni o'rganish usullaridan foydalanildi. Maqola rasmiy statistik ma'lumotlar, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari, shuningdek, ilmiy manbalarga asoslanadi.

1. Mustaqillikning dastlabki yillarida ta'lim tizimidagi islohotlar (1991–2000)

1.1. Ta'lim tizimining milliy asoslarini shakllantirish

1991-yilda O'zbekiston mustaqillikka erishgach, ta'lim tizimini sobiq Ittifoq modelidan milliy modelga o'tkazish zarurati yuzaga keldi. Bu davrda Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida ta'lim tizimi asosan qishloq xo'jaligiga xizmat qiluvchi kadrlar tayyorlashga yo'naltirilgan edi. Davlat siyosatida ta'limni milliy qadriyatlar asosida rivojlantirish va kadrlar tayyorlashning milliy dasturini yaratishga alohida e'tibor qaratildi.

Surxondaryo viloyatida Termiz davlat universiteti (1992-yilda tashkil etilgan) va Qashqadaryo viloyatida Qarshi davlat universiteti kabi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini yo'lga qo'yish orqali hududiy ta'lim infratuzilmasi mustahkamlandi. Shu bilan birga, maktabgacha va umumiy o'rta ta'lim tizimida o'zbek tilida ta'lim berishni kengaytirish va milliy darsliklarni ishlab chiqish bo'yicha ishlar boshlandi.

1.2. Muammolar va cheklovlar

Mustaqillikning dastlabki yillarida ta'lim tizimi jiddiy moliyaviy qiyinchiliklarga duch keldi. Surxondaryo va Qashqadaryo kabi janubiy viloyatlarda ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi eskirgan, o'qituvchilarning malakasi va ish haqi darajasi past edi. Qishloq hududlarida maktablarning infratuzilmasi, ayniqsa, og'ir iqlim sharoitlarida joylashgan Surxondaryo viloyatining chekka tumanlarida, zamonaviy talablarga javob bermas edi. Shu bilan birga, iqtisodiy inqiroz ta'lim sohasiga investitsiyalarni cheklab, kadrlar tayyorlash sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatdi.

2. Ta'lim tizimining modernizatsiyasi (2000–2016)

2.1. Oliy ta'limning rivojlanishi

2000-yillardan boshlab O'zbekiston ta'lim tizimida yangi islohotlar boshlandi. Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida oliy ta'lim muassasalari soni oshirildi. Masalan, Qarshi davlat universitetida yangi fakultetlar ochildi, shu jumladan, muhandislik va iqtisodiyot yo'nalishlari kengaytirildi. Termiz davlat universitetida esa pedagogik va tibbiy ta'lim yo'nalishlari rivojlantirildi.

2003-yilda milliy valyuta – so'mning qisman konvertatsiyalanadigan valyuta maqomiga erishishi ta'lim sohasiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkonini berdi. Bu davrda Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlarida xorijiy universitetlar bilan hamkorlikda bir nechta loyihalar amalga oshirildi, ammo bu jarayon sekin kechdi.

2.2. Kasb-hunar ta'limi va infratuzilma muammolari

Kasb-hunar ta'limi tizimi ushbu davrda sezilarli rivojlanish bosqichidan o'tdi. Qashqadaryo viloyatida 2000-yillarda bir nechta yangi kollej va texnikumlar tashkil etildi, ammo ularning moddiy-texnik bazasi va o'quv dasturlari zamonaviy talablarga to'liq javob bera olmadi. Surxondaryoda esa qishloq hududlarida kasb-hunar ta'limi muassasalari sonining yetishmasligi va o'qituvchilarning malaka darajasining pastligi muammo sifatida saqlanib qoldi.

3. Yangi O'zbekiston davridagi islohotlar (2017–2023)

3.1. Oliy ta'lim tizimining kengayishi

2017-yildan boshlab Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida ta'lim sohasida keng ko'lamli islohotlar boshlandi. 2019-yilda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Kontsepsiyasi" ta'lim sifatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirishni maqsad qildi. Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida ushbu kontsepsiya doirasida bir nechta muhim loyihalar amalga oshirildi:

Surxondaryo viloyatida: Termiz davlat universitetida yangi fakultetlar ochildi, shu jumladan, axborot texnologiyalari va muhandislik yo'nalishlari. 2022-yilda viloyatda nodavlat oliy ta'lim muassasasi tashkil etildi, bu esa ta'lim qamrovini 23% dan 50% ga yetkazishga xizmat qildi.

Qashqadaryo viloyatida: Qarshi davlat universitetida raqamli texnologiyalar va kredit-modul tizimi joriy etildi. 2020-yilda viloyatda 4 ta yangi oliy ta'lim muassasasi tashkil etildi, bu esa talabalar sonini 6 barobarga oshirdi.

3.2. Raqamlashtirish va axborot-resurs markazlari

Ta'lim tizimida raqamlashtirish so'nggi yillarda muhim yo'nalish sifatida belgilandi. Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlaridagi oliy ta'lim muassasalarida "Elektron kutubxona" platformasi va RFID qurilmalari joriy etildi. Bu tizimlar talabalarning mustaqil o'qishini qo'llab-quvvatlash va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qildi. Biroq, raqamli infratuzilmaning chekka hududlarda yetarli darajada rivojlanmagani muammo sifatida saqlanib qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. 2017–2023 yillarda Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida quyidagi natijalarga erishildi:

Oliy ta'lim muassasalari soni 3 barobarga oshdi.

Talabalar soni 6 barobarga ko'paydi.

Ta'lim qamrov darajasi 2016-yildagi 9% dan 28% ga yetdi, 2030-yilga kelib 50-60% ga yetkazish rejalashtirilmoqda.

Xalqaro fan olimpiadalarida o'quvchilarning muvaffaqiyatlari oshdi, masalan, Qashqadaryo

viloyatidagi o'quvchilar 2017–2020 yillarda 30 ta medal qo'lga kiritdi.

4. Mavjud muammolar va ularning sabablari

4.1. Infratuzilma va moliyaviy cheklovlar

Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarining qishloq hududlarida ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi hali ham zamonaviy talablarga to'liq javob bermaydi. Masalan, Surxondaryo viloyatining chekka tumanlarida maktablarning ko'pchiligida internet aloqasi va zamonaviy o'quv jihozlari yetishmaydi. Qashqadaryoda esa kasb-hunar ta'limi muassasalarining moddiy bazasi eskirgan.

4.2. O'qituvchilarning malaka darajasi

O'qituvchilarning malakasini oshirish masalasi hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida malakali pedagog kadrlarning yetishmasligi tufayli ta'lim sifati pasaymoqda. Xususan, chet tillari va axborot texnologiyalari kabi zamonaviy fanlarni o'qitishda mutaxassislar soni kam.

4.3. Hududiy tengsizlik

Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari o'zlarining geografik joylashuvi va iqtisodiy xususiyatlari tufayli markaziy viloyatlarga nisbatan ta'lim sohasida orqada qolmoqda. Toshkent shahri va Farg'ona vodiysidagi ta'lim muassasalari bilan solishtirganda, janubiy viloyatlarda xalqaro hamkorlik va investitsiyalar darajasi past.

Tahlil va natijalar. Ta'lim tizimidagi muammolarni bartaraf etish va islohotlarni yanada chuqurlashtirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Infratuzilmani modernizatsiya qilish: Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarining qishloq hududlarida maktab va oliygohlarning moddiy-texnik bazasini yangilash uchun davlat-xususiy sheriklik loyihalarini kengaytirish.

O'qituvchilar malakasini oshirish: Xalqaro tajriba asosida o'qituvchilar uchun qisqa muddatli malaka oshirish kurslarini tashkil etish va ularga munosib ish haqi to'lash.

Raqamlashtirishni kengaytirish: Chekka hududlarda internet aloqasi va raqamli platformalarni joriy etishni tezkorlashtirish.

Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish: Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida xorijiy universitetlarning filiallarini ochish va xalqaro grant dasturlarini jalb qilish.

Xulosa va takliflar. Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida 1991–2023 yillar davomida ta'lim tizimida sezilarli yutuqlarga erishildi. Oliy ta'lim muassasalari sonining oshishi, ta'lim qamrovining kengayishi va raqamlashtirish kabi islohotlar hududiy ta'lim tizimining rivojlanishiga xizmat qildi. Biroq, infratuzilmaning eskirganligi, o'qituvchilar malakasining pastligi va hududiy tengsizlik kabi muammolar hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun davlat siyosati va xalqaro hamkorlikni yanada chuqurlashtirish zarur. Kelajakda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish orqali Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari O'zbekistonning ilmiy va iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin egallashi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi ma'lumotlari, 2023-yil.
3. Raxmatullayev, M.A., Mo'minov, B.B. (2024). O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalarida axborot-resurs markazi faoliyatini rivojlantirish. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot, №1.
4. O'zbekiston tarixi darsligi. Vikikitob.
5. Ta'lim tizimi va yangicha yondashuvlar. yuz.uz.
6. 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi. president.uz.